

Fakulti Seni Gunaan Dan Kreatif

**PENGURUSAN PROMOSI MUZIUM ADAT ISTIADAT D'RAJA
DI KELANTAN**

Nurul Hidayah Binti Ismail

**Sarjana Muda Seni Gunaan dengan Kepujian
(Pengurusan Seni)
2012**

PENGURUSAN PROMOSI MUZIUM ADAT ISTIADAT D'RAJA DI KELANTAN

NURUL HIDAYAH BINTI ISMAIL

Projek ini merupakan salah satu keperluan untuk
Ijazah Sarjana Muda Seni Gunaan dengan Kepujian
Pengurusan Seni

Fakulti Seni Gunaan dan Kreatif
UNIVERSITI MALAYSIA SARAWAK
2012

UNIVERSITI MALAYSIA SARAWAK

BORANG PENGESAHAN STATUS TESIS/LAPORAN

JUDUL: PENGURUSAN PROMOSI MUZIUM ADAT ISTIADAT D'RAJA DI KELANTAN

SESI PENGAJIAN: 2009/2010

Saya NURUL HIDAYAH BINTI ISMAIL mengaku membenarkan tesis* ini disimpan di Pusat Khidmat Maklumat Akademik, Universiti Malaysia Sarawak dengan syarat-syarat kegunaan seperti berikut:

1. Tesis adalah hakmilik Universiti Malaysia Sarawak
2. Pusat Khidmat Maklumat Akademik, Universiti Malaysia Sarawak dibenarkan membuat salinan untuk tujuan pengajian sahaja
3. Membuat pendigitan untuk membangunkan Pangkalan Data Kandungan Tempatan
4. Pusat Khidmat Maklumat Akademik, Universiti Malaysia Sarawak dibenarkan membuat salinan tesis ini sebagai bahan pertukaran antara institusi pengajian tinggi
5. ** sila tandakan (✓)

☐

SULIT

(mengandungi maklumat yang berdarjah keselamatan atau kepentingan seperti termaktub di dalam AKTA RAHSIA RASMI 1972)

☐

TERHAD

(mengandungi maklumat terhad yang telah ditentukan oleh organisasi/badan di mana penyelidikan dijalankan)

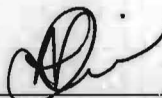
☐

TIDAK TERHAD

Disahkan oleh

(TANDATANGAN PENULIS)

(TANDATANGAN PENYELIA)

Alamat Tetap:
Lot 356 Kg. Dewan Besar
Labok
18500 Machang
Kelantan

Tarikh: 4/7/2012

Tarikh: 24/7/2012

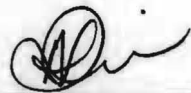
Catatan: * Tesis dimaksudkan sebagai tesis bagi Ijazah Doktor Falsafah, Sarjana dan Sarjana Muda

** Jika Tesis ini SULIT atau TERHAD, sila lampirkan surat daripada pihak berkuasa/organisasi berkenaan dengan menyatakan sebab dan tempoh Tesis ini perlu dikelaskan SULIT atau TERHAD

PENGAKUAN

Projek bertajuk **Pengurusan Promosi Muzium Adat Istiadat D'Raja di Kelantan** ini telah disediakan oleh **Nurul Hidayah Binti Ismail** dan telah diserahkan kepada Fakulti Seni Gunaan dan Kreatif sebagai memenuhi syarat untuk Ijazah Sarjana Muda Seni Gunaan dengan Kepujian Pengurusan Seni.

Diterima untuk diperiksa oleh:

(Dr. Anna Durin)

Tarikh:

4/7/2012

PENGHARGAAN

Assalamualaikum W.B.T dan Salam Sejahtera...

Syukur Alhamdulillah dengan izin Yang Maha Esa, akhirnya Penyelidikan Tahun Akhir Pengurusan Seni telah disiapkan dengan jayanya. Sokongan yang tidak berbelah bagi daripada semua pihak telah menjadi pembakar semangat saya untuk menyiapkan penyelidikan ini.

Di sini saya dengan begitu berbesar hati ingin mengambil kesempatan untuk mengucapkan ribuan terima kasih dan penghargaan yang tidak terhingga kepada Dr. Anna Durin selaku penyelia untuk penyelidikan saya ini yang mana telah banyak memberi tunjuk ajar kepada saya dalam menyiapkan penyelidikan ini. Tidak lupa juga kepada semua pensyarah-pensyarah program Pengurusan Seni iaitu Dr. Indra Utama, Tuan Haji Mohd. Ghazali Bin Abdullah, Dr. Noria Tugang dan Cik Karen Audrey Samy kerana telah banyak memberi tunjuk ajar sepanjang menjayakan proses penyelidikan ini.

Saya juga amat menghargai sokongan yang tidak berbelah bagi yang diberikan oleh pihak Perbadanan Muzium Negeri Kelantan dan juga Muzium Adat Istiadat D'Raja Kelantan. Ucapan penghargaan ini ditujukan juga kepada En. Nik Muhammad Izuan Nik Annuar, Pn. Zuhaini Binti Mohd. Zain dan pihak-pihak yang terlibat secara langsung mahupun tidak langsung kerana telah bertungkus lumus dan memberi komitmen yang padu sehingga penyelidikan saya ini berjaya disiapkan.

Tidak dilupakan juga ucapan terima kasih yang tidak terhingga kepada ahli keluarga dan juga khas buat bonda tercinta Puan Hajjah Sa'idah binti Haji Hassan yang banyak memberi dorongan yang jitu. Berkat doa dan sokongan mereka, saya berjaya menyiapkan penyelidikan ini. Sokongan mereka amat saya hargai.

Buat rakan-rakan seperjuangan, terima kasih semua... Terima kasih yang tidak terhingga kerana tidak pernah jemu berkongsi ilmu dan memberi tunjuk ajar serta teguran membina kepada saya.

Tanpa kalian semua tidak mungkin akan ada penyelidikan "Pengurusan Promosi Muzium Adat Istiadat D'Raja di Kelantan". Kalian semua sumber inspirasi saya, kalian semua pemangkin kejayaan saya, hanya Allah yang akan membalas jasa kalian semua.

Sekian, terima kasih.

Wassalam...

JADUAL KANDUNGAN

PERKARA	MUKA SURAT
TAJUK PENYELIDIKAN	
PENGESAHAN	
PENGAKUAN	i
PENGHARGAAN	ii – iii
JADUAL KANDUNGAN	iv – vi
SENARAI GAMBAR	vii
SENARAI JADUAL	viii – ix
SENARAI RAJAH	x – xi
ABSTRAK	xii

BAB 1	PENDAHULUAN	
1.1	Pengenalan	1 – 4
1.2	Permasalahan Kajian	4
1.3	Hipotesis	4
1.4	Objektif Kajian	5
1.5	Kepentingan Kajian	5 – 6
1.6	Skop Kajian	6 – 7
1.7	Matlamat Kajian	7
1.8	Kekangan Semasa Menjalankan Kajian	7 – 8

1.9	Lokasi Kajian	9
1.10	Sistematika Kajian	10 – 11
1.11	Perancangan Kajian	12 – 14
1.12	Kesimpulan	14

BAB 2 SOROTAN KESUSASTERAAN

2.1	Pengenalan	15
2.2	Pengurusan	16
2.3	Promosi	17 – 18
2.4	Muzium	18 – 24
2.5	Promosi Muzium	24 – 25
2.6	Konsep Kerangka Kerja Kajian	25 – 28
2.7	Kesimpulan	28 – 29

BAB 3 METODOLOGI KAJIAN

3.1	Pengenalan	30
3.2	Kaedah Perpustakaan	31 – 33
3.3	Kaedah Lapangan	34 – 40
3.4	Kaedah Kuantitatif	41 – 42
3.5	Kesimpulan	42

SENARAI GAMBAR

Gambar 1	1
Peta Negeri Kelantan	
Gambar 2	74
Informan 1 : En. Nik Muhammad Izuan Nik Annuar, Penolong Kurator dan Pengurus Bahagian Promosi Muzium	
Gambar 3	81
Informan 2 : Pn. Zuhaini Binti Mohd. Zain, Penyelia Muzium Adat Istiadat D'Raja	
Gambar 4	84
Istiadat Belah Mulut dan Bercukur	
Gambar 5	88
Istiadat Pijak Tanah	
Gambar 6	89
Istiadat Melenggang Perut	
Gambar 7	91
Istiadat Beranak	
Gambar 8	93
Istiadat Berkhatan	
Gambar 9	95
Istiadat Bersiram	

SENARAI JADUAL

Jadual 1	11 – 13
Perancangan Kajian	
Jadual 2	36
Senarai nama informan	
Jadual 3	45
Analisis taburan masyarakat tempatan mengikut jantina	
Jadual 4	46
Analisis taburan masyarakat tempatan mengikut umur	
Jadual 5	48
Analisis taburan masyarakat tempatan mengikut pekerjaan	
Jadual 6	50
Analisis pengetahuan masyarakat tempatan tentang kewujudan muzium	
Jadual 7	51
Analisis pengetahuan masyarakat tempatan tentang sejarah muzium	
Jadual 8	53
Analisis sumber maklumat tentang cara masyarakat tempatan mengenali muzium	
Jadual 9	54
Analisis masyarakat tempatan yang masih berminat untuk melawat muzium	

Jadual 10	56
Analisis minat masyarakat tempatan untuk menghayati objek/bahan yang terdapat di muzium	
Jadual 11	57
Analisis masyarakat tempatan yang pernah ke muzium	
Jadual 12	59
Analisis cara masyarakat tempatan ke muzium	
Jadual 13	60
Analisis kedudukan lokasi muzium yang diketahui oleh masyarakat tempatan	
Jadual 14	62
Analisis memperkenalkan muzium dengan lebih menyeluruh kepada masyarakat tempatan	
Jadual 15	64
Analisis pendedahan muzium kepada golongan muda	
Jadual 16	65
Analisis muzium yang semakin dilupakan oleh masyarakat tempatan	
Jadual 17	67
Analisis sokongan badan bukan kerajaan (NGO)	
Jadual 18	68
Analisis pemeliharaan muzium	
Jadual 19	70
Analisis penyertaan masyarakat tempatan	

SENARAI RAJAH

Rajah 1	45
Jantina responden keseluruhan	
Rajah 2	47
Umur responden keseluruhan	
Rajah 3	48
Taburan masyarakat tempatan mengikut pekerjaan	
Rajah 4	50
Pengetahuan masyarakat tempatan tentang kewujudan muzium	
Rajah 5	52
Pengetahuan masyarakat tempatan tentang sejarah muzium	
Rajah 6	53
Sumber maklumat tentang cara masyarakat tempatan mengenali muzium	
Rajah 7	55
Masyarakat tempatan yang masih berminat untuk melawat muzium	
Rajah 8	56
Minat masyarakat tempatan untuk menghayati objek/bahan yang terdapat di muzium	
Rajah 9	58
Masyarakat tempatan yang pernah ke muzium	

Rajah 10	59
Cara masyarakat tempatan ke muzium	
Rajah 11	61
Kedudukan lokasi muzium yang diketahui oleh masyarakat tempatan	
Rajah 12	63
Memperkenalkan muzium dengan lebih menyeluruh	
Rajah 13	64
Pendedahan muzium kepada golongan muda	
Rajah 14	66
Muzium yang semakin dilupakan oleh masyarakat tempatan	
Rajah 15	67
Sokongan badan bukan kerajaan (NGO)	
Rajah 16	69
Pemeliharaan muzium	
Rajah 18	70
Penyertaan masyarakat tempatan	

ABSTRAK

Kajian ini bertujuan untuk mengetahui pengurusan promosi Muzium Adat Istiadat D'Raja di Kelantan. Muzium Adat Istiadat D'Raja atau lebih dikenali dengan Istana Jahar dibina pada tahun 1887 dan diuruskan oleh Perbadanan Muzium Negeri Kelantan. Muzium ini berfungsi untuk mengumpul koleksi-koleksi diraja kerana Kelantan merupakan salah satu negeri Melayu beraja dan mempunyai sistem perajaan sejak dari dahulu lagi. Perbadanan ini mempunyai kaedah-kaedah yang tertentu dan baik dalam mempromosikan Muzium Adat Istiadat D'Raja. Kajian ini bertujuan untuk mengenalpasti tentang adat istiadat diraja Kelantan yang terdapat di Muzium Adat Istiadat D'Raja dan mengkaji aktiviti-aktiviti promosi yang dijalankan oleh PMNK dalam mempromosikan Muzium Adat Istiadat D'Raja. Selain itu, kajian ini juga bertujuan untuk menganalisis data-data berkaitan aktiviti-aktiviti promosi PMNK. Melalui dapatan kajian yang diperolehi sememangnya Muzium Adat Istiadat D'Raja kaya dengan dengan pelbagai istiadat dan negeri Kelantan merupakan salah satu negeri Melayu yang menggunakan sistem beraja.

BAB SATU

PENDAHULUAN

1.1 Pengenalan

Gambar 1 : Peta Negeri Kelantan

1.1.1 Muzium Adat Istiadat D'Raja

Bangunan Muzium Adat Istiadat D'Raja atau dikenali sebagai Istana Jahar pada asalnya merupakan bangunan satu tingkat atau juga dikenali dengan nama Istana Raja Bendahara. Muzium ini mula dibina dengan menggunakan kayu sepenuhnya pada zaman akhir pemerintahan Sultan Muhammad II iaitu pada tahun 1837 sehingga tahun 1886. Pembinaan muzium ini siap pada tahun 1887, setahun selepas

kemangkatan Sultan Muhammad II. Muzium ini mempamerkan pelbagai jenis Adat Istiadat D'Raja Kelantan sejak zaman berzaman.

Selain dari itu, muzium ini mempamerkan jenis-jenis tekstil, alat perhiasan diri, pakaian dan barang-barang tembaga kaum kerabat diraja untuk tontonan umum. Tujuan Muzium Adat Istiadat D'Raja ialah menyimpan mengenai sejarah adat istiadat D'Raja seperti istiadat belah mulut, bercukur dan berendoi, istiadat pijak tanah dan banyak lagi. Adat istiadat tersebut dipamerkan di bahagian atas galeri. Manakala bahagian galeri bawah muzium ini pula mempamerkan Adat Istiadat Perkahwinan D'Raja iaitu Istiadat Peminangan D'Raja dan Istiadat Persandingan D'Raja. Selain itu dipamerkan juga jenis-jenis tekstil tradisional dan perhiasan diri yang biasa digunakan oleh kaum kerabat D'Raja zaman dahulu. Kini, muzium ini mempamerkan berbagai jenis Adat Istiadat Diraja Kelantan sejak zaman berzaman untuk tontonan umum generasi kini dan akan datang.

1.1.2 Perbadanan Muzium Negeri Kelantan (PMNK)

Perbadanan Muzium Negeri Kelantan (PMNK) merupakan sebuah organisasi yang mentadbir dan mengurus tinggalan warisan Kelantan seperti Muzium Adat Istiadat D'Raja (Istana Jahar), Muzium Perang, Balai Senjata, Muzium Diraja (Istana Batu), Muzium Kraftangan, Muzium Islam dan juga Masjid Kampung Laut. Pejabat utama PMNK ini terletak di Muzium Negeri Kelantan dan agak jauh dari muzium-muzium lain yang terdapat di Kelantan.

PMNK mempunyai misi untuk melaksanakan semua aktiviti permuziuman secara berkualiti dan berkesan. PMNK juga mempunyai lima objektifnya tersendiri iaitu sebagai gedung ilmu bagi menyebarkan pengetahuan disamping memberi hiburan dan sumber aspirasi kepada masyarakat dalam mengenali sejarah, kebudayaan, adat resam dan kekayaan semulajadi negeri Kelantan. Objektif kedua PMNK ialah menjadi penyelamat dan penyimpan warisan sejarah dan kebudayaan bagi tatapan generasi akan datang. Selain itu, menjadi pusat rujukan utama kepada pelajar dan sesiapa yang berminat terhadap sejarah, kebudayaan, adat resam dan semulajadi negeri Kelantan, menggalak dan menarik minat masyarakat berbilang kaum mengenali asal-usul mereka bagi mewujudkan suasana harmoni dan mengeratkan perpaduan. Objektif PMNK yang terakhir ialah untuk membantu dalam usaha mengembangkan industri pelancongan negara.

1.1.3 Aktiviti promosi yang dijalankan oleh PMNK

Dalam mempromosikan Muzium Adat Istiadat D'Raja ini, pelbagai strategi telah digunakan oleh PMNK untuk mempromosikan muzium ini. Dengan menggunakan kelebihan internet pada zaman sekarang, Muzium Adat Istiadat D'Raja ini telah dipromosikan di laman "*facebook*", laman rasmi PMNK dan juga pelbagai e-artikel. Selain itu, muzium ini menjadi salah satu destinasi pelancongan di Kelantan. Hal ini dapat dibuktikan dengan adanya sejarah dan gambar-gambar muzium ini di dalam senarai pelancongan yang terdapat di Pusat Maklumat Pelancongan Negeri Kelantan. Bagi promosi di luar daerah Kota Bharu, PMNK telah mengedarkan brosur berkaitan muzium ini ke sekolah-sekolah, hotel-hotel dan juga jabatan kerajaan mahupun

swasta. Bagi memantapkan lagi promosi yang dijalankan, PMNK telah menyebarkan perihal muzium ini di stesen radio yang terdapat di Kelantan. Walaubagaimanapun, pengurusan promosi yang dijalankan oleh PMNK untuk mempromosikan Muzium Adat Istiadat ini mempunyai keadah-kaedah yang tertentu.

1.2 Permasalahan Kajian

Muzium Adat Istiadat D'raja atau lebih dikenali dengan Istana Jahar dibina pada tahun 1887 dan diuruskan oleh Perbadanan Muzium Negeri Kelantan. Muzium ini berfungsi untuk mengumpul koleksi-koleksi diraja kerana Kelantan merupakan salah satu negeri Melayu beraja dan mempunyai sistem perajaan sejak dari dahulu lagi. Perbadanan ini mempunyai kaedah-kaedah yang tertentu dan baik dalam mempromosikan Muzium Adat Istiadat D'Raja.

1.3 Hipotesis

PMNK telah menjalankan pelbagai inisiatif untuk mempromosikan Muzium Adat Istiadat D'Raja. Dengan terdapat aktiviti-aktiviti yang dijalankan oleh PMNK, maka Muzium Adat Istiadat D'Raja lebih dikenali oleh masyarakat tempatan.

1.4 Objektif Kajian

Dalam menghasilkan kajian “Pengurusan Promosi Muzium Adat Istiadat D’Raja di Kelantan”, terdapat tiga objektif kajian yang telah dikenalpasti. Antara objektif kajian ini ialah :

- 1.4.1** Menenalpasti tentang adat istiadat diraja Kelantan yang terdapat di Muzium Adat Istiadat D’Raja.
- 1.4.2** Mengkaji aktiviti-aktiviti promosi yang dijalankan oleh PMNK dalam mempromosikan Muzium Adat Istiadat D’Raja.
- 1.4.3** Menganalisis data-data berkaitan aktiviti promosi PMNK.

1.5 Kepentingan Kajian

Muzium Adat Istiadat D’Raja merupakan warisan kesultanan Melayu negeri Kelantan yang tinggi nilainya dan perlu dipertahankan oleh masyarakat pada hari ini. Kajian ini penting dilakukan kerana masih belum ada yang mengkaji tentang pengurusan promosi Muzium Adat Istiadat D’Raja di Kelantan.

Selain itu, kajian ini penting bagi mengetengahkan keunikan Muzium Adat Istiadat D'Raja sebagai pusat sejarah sistem pelaksanaan adat istiadat diraja di Kelantan. Dengan adanya kajian yang dijalankan dapat memperkenalkan adat istiadat diraja ini serta menarik lebih ramai pengunjung datang ke Muzium Adat Istiadat D'Raja.

Peranan yang dimainkan oleh pihak PMNK penting dalam menjalankan pelbagai strategi dan pelaksanaan promosi muzium tersebut. Selain dijadikan sebagai tempat penyimpanan sejarah adat istiadat diraja, ia juga berperanan sebagai tempat menjalankan penyelidikan, tempat rujukan dan pameraninggalan zaman kesultanan pada zaman dahulu. Kajian ini dapat melihat dan memahami kepentingan Muzium Adat Istiadat D'Raja Kelantan dalam memelihara dan mempamerkan koleksi diraja sebagai sebuah negeri Melayu beraja. Oleh itu, kajian ini penting supaya dapat memberi gambaran kepada masyarakat bahawa Kelantan mempunyai sistem perajaan sejak zaman dahulu lagi.

1.6 Skop Kajian

Skop kajian merupakan batas-batas atau fokus kajian berdasarkan kepada tajuk kajian yang dijalankan. Dalam satu-satu kajian yang akan dijalankan, skop kajian amat penting agar kajian yang dijalankan tidak terpesong dan mencapai matlamat yang disasarkan. Dengan adanya skop kajian yang mana merupakan garis

panduan kajian, kajian yang dijalankan tidak begitu meluas dan kesukaran untuk mendapatkan maklumat dapat diatasi.

Dengan tertubuhnya Muzium Istiadat D'Raja, maka skop kajian telah dibuat untuk mengenalpasti tentang adat istiadat diraja Kelantan yang terdapat di Muzium Adat Istiadat D'Raja. Selain itu, skop kajian ini juga untuk mengkaji aktiviti-aktiviti promosi yang dijalankan oleh PMNK dalam mempromosikan Muzium Adat Istiadat D'Raja.

1.7 Matlamat Kajian

Setelah selesainya kajian ini, matlamat yang amat diharapkan dalam hasil kajian ini ialah dapat memberi sumber rujukan yang lengkap tentang pengurusan promosi sesebuah muzium kepada pengkaji akan datang. Selain itu juga, matlamat yang paling besar dalam hasil kajian ini adalah agar dapat menjadikan hasil kajian ini sebagai salah satu sumber rujukan di Pusat Maklumat Akademik (PAKMA) dan juga dipamerkan di Muzium Adat Istiadat D'Raja Kelantan.

1.8 Kekangan Semasa Menjalankan Kajian

Kekangan merupakan suatu masalah yang dihadapi sewaktu menjalankan kajian ini. Kekangan yang dihadapi ini berpunca daripada faktor persekitaran. Antara

faktor luaran yang dihadapi semasa melakukan kajian ini ialah maklumat mengenai kajian ini agak rumit untuk diperolehi. Hal ini kerana, muzium yang dikaji terletak di Kota Bharu, Kelantan. Selain itu buku, tesis, jurnal dan artikel tentang subjek metal kajian ini agak susah untuk diperolehi. Untuk mendapatkan kesemua maklumat ini, kajian ini telah dilakukan di Kelantan iaitu pada musim cuti pertengahan semester bagi mendapatkan maklumat kajian. Oleh itu, masalah ini telah diatasi dengan sebaik mungkin.

Selain itu, kajian ini juga tidak mempunyai informan yang mencukupi untuk menjawab segala permasalahan, hipotesis dan objektif kajian. Bagi mengatasi masalah ini, pihak PMNK telah dihubungi untuk mendapatkan maklum balas tentang kajian yang ingin dilakukan tetapi, talian yang dihubungi tidak aktif. Hal ini menyebabkan kajian ini tidak mendapat maklum balas dari mana-mana pihak. Walaubagaimanapun, masalah ini dapat diatasi setelah ke muzium tersebut pada cuti semester untuk mendapatkan maklumat lanjut mengenai muzium yang ingin dikaji.

Berkat usaha gigih dan cekal, segala masalah ini dapat ditangani dengan baik dan masalah kajian yang dilakukan tidak lagi terbantut. Dengan ini, maklumat dapat diperolehi dengan lebih mudah dan kajian ini tidak lagi serumit semasa awal kajian.

1.9 Lokasi Kajian

Kajian ini akan dijalankan di pusat bandar iaitu Kota Bharu yang mana merupakan lokasi utama kajian ini. Hal ini kerana, Kota Bharu merupakan tempat objek kajian ini iaitu PMNK dan Muzium Adat Istiadat dan ia terletak ditengah-tengah rangkaian zon budaya dan dikelilingi oleh bangunan-bangunan lama dan bersejarah.

Selain itu, informan yang ingin ditemubual juga berada di Kota Bharu iaitu di PMNK dan maklumat yang ingin diperolehi seperti adat isitiadat diraja berada di lokasi kajian ini. Antara adat istiadat tersebut ialah adat bertunang dan akad nikah, adat membelah mulut, adat berkhatan, adat menaiki endoi (buaian), adat menimbang rambut dan banyak lagi.

Lokasi kajian ini juga membantu kajian ini mendapatkan pakar untuk membantu menjayakan kajian ini. Dengan adanya pakar-pakar dalam bidang pengurusan promosi mengenai muzium ini maka permasalahan kajian, objektif kajian serta hipotesis kajian dapat dirungkaikan.